

TANJA FAJFAR – MATEJA JEMEC TOMAZIN – MOJCA ŽAGAR KARER

SLOVENSKA PRAVNA TERMINOLOGIJA IN NJEN PRIKAZ V PRAVNEM TERMINOLOŠKEM SLOVARJU

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.V25I1.7565](https://doi.org/10.3986/jz.v25i1.7565)

Prispevek obravnava slovensko pravno terminologijo – najprej s stališča njenega zgodovinskega razvoja, nato pa se posveti prikazu pojmovnega sveta slovenskega prava v Pravnem terminološkem slovarju (2018), ki obsega slovensko pravno terminologijo po letu 1991. Pojasnjena je zasnova slovarja, ki upošteva naslovnika slovarja in normativnost, prikazana pa je tudi zgradba slovarskega sestavka.

Ključne besede: terminološki slovar, pojmovni pristop, pravo, pravna terminologija

Slovenian Legal Terminology and Its Presentation in the Dictionary of Legal Terminology

The article discusses Slovenian legal terminology. It first describes it from the perspective of its historical development and then focuses on the presentation of the Slovenian legal concept system in *Pravni terminološki slovar* (Dictionary of Legal Terminology, 2018), which contains Slovenian legal terminology after 1991. The article presents the design of the dictionary, which takes into account the dictionary user and normativity, as well as the entry structure.

Keywords: terminological dictionary, conceptual approach, law, legal terminology

0 UVOD

Terminologija je osrednji del vsakega strokovnega in znanstvenega jezika. Velja za stabilnejši, vendar ne nespremenljivi del jezika stroke, saj se z razvojem dopolnjuje in spreminja. Kaj je, denimo, *zdravstvena oporoka*? Ali gre za vrsto oporoke, ki velja le za posege v zdravstvu, ali morda vključuje tudi izbiro zdravnika in drugih zdravstvenih delavcev? Termin je v Pravnem terminološkem slovarju (PTS) definiran kot 'izjava volje pacienta, ki je sposoben odločanja o sebi in je dopolnil 18 let, s katero si zagotovi, da se upošteva njegova volja o tem, kakšne zdravstvene oskrbe ne dovoljuje, če bi se znašel v položaju, ko ne bi bil več sposoben dati veljavne privolitve'. Primer ponazarja, da o vsebini pojma ne moremo sklepati zgolj na podlagi poznavanja sestavin termina, ampak moramo za razumevanje poznati pojmovni sistem stroke.

PTS je izšel marca 2018 pri Založbi ZRC. Delo zanj je potekalo 12 let, pri njegovem nastajanju je sodelovalo 36 avtorjev, od tega 32 pravnih strokovnjakov z

---

Prispevek je nastal v okviru programa P6-0038, ki ga financira ARRS.

različnih ustanov in 4 terminografinje z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Njihovo delo je temeljito preverilo 20 recenzentov.

1 PRAVNI JEZIK

Jezik sodobnega slovenskega prava¹ je torej jezik, ki ga pravni strokovnjaki uporabljajo za tvorbo strokovnih in znanstvenih besedil, za ubeseditev novih pojmov, ki prikazujejo razvoj stroke, za urejanje razmerij v družbi, zlasti z normiranjem prek zakonodaje. Pravni jezik pa ne nazadnje lahko opazujemo tudi v najrazličnejših odločbah, postopkih in drugih dejanjih, ki jih pravniki opravljajo kot področni strokovnjaki. Pravni jezik združuje tri podskupine: **(a)** jezik pravne znanosti, **(b)** jezik pravne norme in **(c)** jezik pravne prakse.²

Pravna terminologija ni zgolj rezultat zapisanega ali kodificiranega prava, temveč je odraz prizadevanj, ki posameznika skozi vso zgodovino ženejo k sporazumevanju z drugimi, k prepričevanju drugih in k iskanju skupne rešitve, kadar pride do nesoglasij. Iskanje rešitve s pogovorom in prek jezika (ne orožja) je sestavni element prava, kakršno poznamo danes in kakršno se je oblikovalo v zgodovini. Katja Škrubej (2011: 469) opozarja na pogosto zmotno domnevo (zlasti jezikoslovcev), da se je slovenski pravni jezik zares oblikoval šele v času vladarskih kodifikacij oz. postavljenega prava.³ V resnici je nastajal že mnogo prej, prenos znanja in védenja o pravu pa je do začetka sistematičnega in organiziranega zapisa potekal zlasti na zborih skupnosti prek izbranih posameznikov (npr. članov *dvanajstije*, *decemvira*, *gorskega zbora*), seveda pa so se pojmi razlikovali, kot se se partikularna prava razlikovala med seboj.

1.1 Razvoj slovenske pravne terminologije

Pravna terminologija je bila v slovenskem jeziku poleg krščanske terminologije zapisana med prvimi. Kodifikacije so v dobi razsvetljenega absolutizma začeli čedalje bolj sistematično prevajati tudi v slovenščino, pri čemer so prevajalci iskali in uporabljali poimenovanja, ki so bila tedaj že uveljavljena. Prvi prevodi uradnih odlokov v slovenščino so pokazali veliko zadrego pri iskanju (popolnoma) novih

1 *Jezik prava*, tudi *pravni jezik*, je termin, ki ga uporablja tudi slovenska pravna stroka po Nikoli Viskoviču (1989: 25–32). V slovensko pravno literaturo ga je uvedel Marijan Pavčnik (1997: 41sl.). *Jezik prava* je po Viskovičevem mnenju podsistem splošnega jezika, vendar zaradi specifične terminologije, skladenjskih in besedilnih posebnosti tvori posebno vrst jezika.

2 Nina Novak (2006: 61–73) je to delitev povzela po Nikoli Viskoviču, vendar slednji omenja še četrto skupino *jezika prava*, in sicer govor (= besedila) nepravnikov o pravnih zadevah (prim. Visković 1989: 24), ki pa praviloma ne vpliva (ali vsaj ne bi smel vplivati) na pravno terminologijo.

3 V slovenskem govornem prostoru postavljeno pravo povezujemo zlasti z obdobjem vladanja cesarice Marije Terezije (1740–1780). Pravo se namreč deli na naravno (ali običajno) in postavljeno (tudi pisno ali pozitivno). Prvo je rezultat razvoja družbe in kaže na splošno razširjeno prepričanje med ljudmi o tem, kaj je prav in kaj ne; drugo obsega vse predpise (sprva tudi samo ustne), ki jih sprejme oblast, npr. vladar, parlament.

slovenskih terminov, ki bi kljub nemški podstavi izražali slovensko misel. Še več, ker se prevodi pravnih terminov niso usklajevali – usklajevanje in uskladitev danes imenujemo terminološko dogovarjanje in terminološki dogovor –, je obstajalo več deželnih, celo krajevnih različic, npr. *domik* in *podelitev* za nem. *Zuschlag*,⁴ ali pa so enačili *uboj*, *umor* in *ubojstvo*.

1.1.1 Delovanje pravnih strokovnjakov v 19. stoletju

Fran Miklošič (1813–1891) se je med prvimi lotil prevajanja obsežnejšega pravnega področja, in sicer Občega državljanskega zakonika (ODZ),⁵ ki je urejal področje civilnega prava. 4. marca 1849 je cesar Franc Jožef razglasil državno ustavo, v kateri je bilo predvideno hkratno izhajanje Državnega zakonika v vseh jezikih monarhije, kar so zaradi omejenih (zlasti kadrovskih) zmožnosti upoštevali le do decembra 1849, ko je bilo dopuščeno, da lahko najprej izide nemška različica, ki ji sledijo ostale, od leta 1852 pa je spet za edini izvirnik veljalo nemško besedilo (več v Jemec Tomazin 2010: 111–134), s čimer so bile znova otežene razmere za uradovanje v slovenščini.

Zaradi mnogih strokovnih in terminoloških usklajevanj ter dogovorov pri iskanju najprimernejšega pravnega termina je bilo leta 1853 izdano obsežno slovarsko delo *Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Österreichs: deutsch-kroatische, serbische und slovenische Separat-Ausgabe* (Pravno-politična terminologija za slovanske jezike Avstrije: nemško-hrvaška, srbska in slovenska separata izdaja), ki je pravzaprav neposreden proizvod prevajanja Državnega zakonika in je prikazalo terminološki napredek v prvi polovici 19. stoletja. Hkrati je prav to slovarsko delo zavrnilo prepričanja nekaterih posameznikov, da obstaja enoten slovanski jezik in da ni potrebe po razvijanju terminologije v vsakem slovanskem jeziku posebej. Slovenska člana komisije sta bila poleg Frana Miklošiča še Matija Dolenc in urednik Državnega zakonika Matej Cigale, ki je tudi avtor obsežnega dela *Znanstvena terminologija s posebnim ozirom na srednja učilišča (Deutsch-slovenische wissenschaftliche Terminologie)* iz leta 1880.⁶

1.1.2 Slovenski pravnik in prizadevanje za razvoj slovenske pravne terminologije

Iskanje najustreznejših terminov se je nadaljevalo pri načrtnem vpeljevanju uradovanja v slovenščini. Leta 1888 je bilo ustanovljeno društvo Pravniki, ki je prevzelo izdajanje stanovske revije *Slovenski pravnik*,⁷ v kateri so bili pogosti terminološki prispevki. Hkrati si je društvo Pravniki prizadevalo za izdajanje »posodobljenih« pre-

4 Več konkretnih primerov omenja France Goršič (1920).

5 Prvi slovenski prevod ODZ je bil objavljen leta 1849.

6 Pomembno terminološko delo druge polovice 19. stoletja je treba ocenjevati zlasti z vidika opolnomočenja slovenščine kot jezika z razvitimi vsemi funkcijskimi zvrstmi. Vključevanje terminologije vseh strok pa kljub temu ne more predstaviti pojmovnega sistema, ker meje med strokami niso jasne, zato potrebuje vsak slovarski sestavek splošnejša pojasnila, iz česar lahko nastane le podrobnejši in natančnejši splošni slovar s specializiranim besediščem.

7 Revija *Slovenski pravnik* je sicer izhajala od leta 1881.

vodov avstrijskih državnih zakonov.⁸ Zavest o stalnosti in doslednosti (že) rabljenih pravnih terminov je dopolnjevala potreba po sodobnih poimenovanjih, predvsem po sodobnejši in skladenjsko razumljivejši podobi besedil, kar so avtorji poimenovali kot *dobri jezik*, *pogovorni jezik*, *splošno razumljiv jezik*, tudi *jezik naroda*. Marsikdaj so bili pravni prevodi slovenskih besedil razumljivi edino ob hkratnem branju nemškega izvirnika, pri čemer so se prevajalci kljub prizadevanjem za »dober narodni jezik« soočali s težavo »svetega izvirnika«, torej vprašanjem, v kolikšni meri prevodi lahko odstopajo od izvirnega besedila, da bi bili še zanesljivi in verodostojni.

Razvoj pravnega jezika in novi prevodi državnih zakonov so pokazali, da je Pravno-politična terminologija za slovanske jezike Avstrije sicer uveljavljen, vendar zastarel vir, zato so se okrepila prizadevanja za pripravo novega priročnika. Stanovska revija Slovenski pravnik je objavljala predloge terminoloških seznamov, po letu 1887 pa je uredništvo spodbujalo svoje kolege, naj vsi tvorno prispevajo k razvoju slovenske pravne terminologije. Med vidnejšimi pisci o pravni terminologiji so bili Ivan Tavčar, Jakob Kavčič, France Oblak, na začetku 20. stoletja Henrik Tuma in France Goršič. Leta 1890 je društvo Pravniki pozvalo vse slovenske pravnike, naj izpisujejo terminologijo iz vseh slovenskih izdaj Državnega zakonika in Deželnega zakonika za vojvodino Kranjsko. Primerjati so morali nemški izvirnik in slovenski prevod ter nato označiti, kateri slovenski termin je po njihovem mnenju najustreznejši. Takratni urednik revije Danilo Majaron (1890: 266–269) je hkrati opozoril, da pravna terminologija ostaja posebna in drugačna, zato ne more biti razumljiva vsakemu nepravniku. Izpisovalci so pripravili obsežno zbirko skoraj 45.000 izpisov. Končni urednik zbranega gradiva je bil Janko Babnik, pregledal ga je tudi takratni urednik slovenske izdaje Državnega zakonika Karel Štrekelj. Leta 1894 so Nemško-slovensko pravno terminologijo natisnili na Dunaju.

Nekateri pravni termini, ki so bili kot prednostni potrjeni konec 19. stoletja, so v rabi še danes (npr. *odpis davka*, *gotovina*, *obtožnica*, *podzakup*), drugi so nekoliko spremenjeni (npr. *zidanja dovoljenje* je *gradbeno dovoljenje*, *premakljivo blago* je *premičnina*, *vzklicno sodišče* je *pritožbeno sodišče*, *veščak* je *izvedenec*, *uradna molčljivost* je postala najprej *uradna skrivnost*, danes *tajni podatek*, *razparanje* je *seciranje*⁹), nekateri termini so opuščeni zaradi spremembe pravnega sistema in posledično spremembe vsebine pojma (npr. *domovinska občina*, *ubožno spričevalo*, *poštena posest*, *prehoden denarni dolg*). Nemško-slovenska pravna terminologija je bogat nabor pravne slovenščine konca 19. stoletja, vendar ne ločuje med termini in kolokacijami, vključene so tudi nekatere besede splošnega jezika ali termini drugih področij (npr. *mrčes*, *ujma*, *občutek*, *pesni*

8 Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku v 7 zvezkih je bila zaključena šele leta 1910, prvi zvezek s Kazenskim postopnikom je izšel že leta 1889, zadnja nemška novela pa leta 1863. Pomembno je, da so zakone uporabljali tudi po nastanku novih državnih tvorb, leta 1928 je znova izšel npr. prevod Občega državlanskega zakonika (z vključenimi novelami), nemško besedilo pa izvira iz leta 1809.

9 Babnik je poleg pravne terminologije v slovar vključil tudi sodnomedicinsko terminologijo.

sladkor). Zaradi spreminjanja poimenovanj (npr. *zapravljivost* namesto *zapravljenstvo*, *zloraba* namesto *zlorabljenje*, *pridrzanje* namesto *pridržba*), in vključitve kolokacij (npr. *zastopstvo popustiti*, *na videž razgrniti*, *vzdrževati red v seji*, *poprijeti se skrajšanega postopanja*) pa so se že v nekaj letih po izidu, zlasti pa v začetku 20. stoletja, pojavili glasni pozivi k dopolnitvi in ponovni izdaji.

1.1.3 Slovenska pravna terminologija v 20. stoletju

Pomemben mejnik za razvoj slovenske pravne terminologije je bila ustanovitev samostojne slovenske univerze. Vendar lahko že leta 1921 v Slovenskem pravniku beremo ogorčen zapis Franceta Goršiča (1921: 78), da so »slovenski jezikoslovci pravno imenstvo tako na cedilu pustili, da moreš z vso pravico govoriti le o nesodelovanju pokličnih jezikoslovcev«, saj vnetih razprav in argumentiranj o primernih poimenovanjih med pravniki in jezikoslovci v reviji skoraj ni bilo več. Pravniki so znova izrazili potrebo po posodobljenem pravnem slovarju in so zanj pripravili tudi dokaj premišljen (in izvedljiv) način sofinanciranja (Goršič 1920). Po drugi svetovni vojni so ustanovili novo pravniško glasilo, ki so ga poimenovali Ljudski pravnik, njegovo vsebino pa so močno zaznamovala političnpropagandna besedila in sprememba terminologije v imenu nove dobe, čeprav je raba pokazala, da se preimenovanja že obstoječih pojmov brez terminološkega dogovora niso obnesla. Od leta 1956 izhaja revija Pravnik, namenjena pravni teoriji in praksi, ki pravzaprav nadaljuje tradicijo revije Slovenski pravnik, vendar so prispevki, posvečeni zgolj terminološkemu vprašanju, redki.

Takoj po ustanovitvi Akademije znanosti in umetnosti leta 1938 je njen pravni razred pod vodstvom Gregorja Kreka določil posebne proračunske postavke za pripravljanje pravne in sodnomedicinske terminologije. Delo je med vojno zastalo, po njej pa so komisijo za pravni slovar sestavljali pravniki in jezikoslovci Janko Polec, Fran Ramovš, Milan Škerlj, Leonid Pitamic, Rudolf Sajovic in Rudolf Strle. Gradivo za načrtovani enojezični slovar so sodelavci komisije izpisovali iz strokovne pravne literature in uradnih glasil, izdanih po letu 1895, njihovo delo pa je v manjšem obsegu potekalo vse do leta 1986. Po tem letu se komisija ni več sestajala, ampak je delo potekalo korespondenčno, opravljal pa ga je predvsem Ciril Kržišnik. Namen je bil pripraviti enojezični terminološki slovar, ki pa je izšel šele leta 1999 z naslovom *Pravni terminološki slovar (do 1991, gradivo)*. Oznaka »gradivo« je bila dodana zato, ker ga ni bilo mogoče posodobiti zaradi starosti ali smrti soavtorjev, predvsem pa zaradi spremembe zakonodaje in posledično nove terminologije po osamosvojitvi Slovenije leta 1991.

Potrebam po sodobnih terminoloških priročnikih je vsaj delno zadostila Cankarjeva založba z zbirko Leksikoni Cankarjeve založbe, med katerimi je tudi leksikon Pravo, ki je prvič izšel leta 1986, njegova prenovljena in razširjena izdaja pa leta 2003. Na posamezna vprašanja, ki so se pojavljala zlasti v času priprav na vstop v Evropsko unijo, so odgovarjali tako pravniki kot jezikoslovci v reviji Pravna praksa: časopis za pravna vprašanja, ki izhaja od leta 1982.

Enojezičnega pravnega terminološkega slovarja z definicijami, ki bi vključeval sodobno pravno terminologijo, doslej še ni bilo, je pa izšlo več dvo- ali večjezičnih slovarskih del s področja prava.¹⁰ S pristopom Slovenije k Evropski uniji (EU) se je slovenski pravni sistem razširil z novimi ali delno spremenjenimi pojmi iz EU. Pravna terminologija v EU je večinoma prosto dostopna na spletu. Najprej velja omeniti IATE,¹¹ ki je terminološka zbirka institucij EU. Poleg IATE je treba izpostaviti še Eurovoc, ki je večjezični in večdisciplinarni tezaver o dejavnostih EU. V slovenskem okviru izstopa terminološka zbirka Evroterm, ki je začela nastajati leta 1998 v Sektorju za prevajanje Službe Vlade RS za evropske zadeve in je prosto dostopna od avgusta 2000.

Z razvojem slovenskega pravnega sistema in njegovim vključevanjem v mednarodne organizacije in Evropsko unijo se je spreminjala in dopolnjevala tudi slovenska pravna terminologija, ki so jo pravni strokovnjaki, avtorji PTS, želeli predstaviti kot urejen sodoben pojmovni sistem v obliki terminološkega slovarja.

2 ZASNOVA PTS

PTS je enojezični terminološki slovar, ki uslovarja pojmovni sistem pravne stroke. Vsebuje terminologijo sodobne slovenske pravne znanosti, pravne prakse in pravne norme, zlasti zakonodaje. Obsega vse temeljne pravne panoge, saj so v slovar vključena naslednja področja: civilno pravo (ki se nadalje deli na civilno procesno pravo, dedno pravo, družinsko pravo, medicinsko pravo, mednarodno zasebno pravo, obligacijsko pravo, pravo intelektualne lastnine, stvarno pravo), delovno in socialno pravo, ekonomija v pravu, gospodarsko pravo (ki se nadalje deli na gospodarsko pogodbeno pravo, gospodarsko statusno pravo, pravo vrednostnih papirjev, konkurenčno pravo), kazensko pravo (ki se nadalje deli na kazensko materialno pravo, kazensko procesno pravo, gospodarsko kazensko pravo), pravna teorija, upravno pravo (ki se nadalje deli na upravno materialno pravo, upravno procesno pravo, javna uprava, davčno pravo, carinsko pravo, pravo javnih naročil) in ustavno pravo.

Izhodišče slovarja je torej sodobni slovenski pravni sistem, ki ima tako kot vsi drugi nacionalni pravni sistemi svoje značilnosti. Zato različni pravni sistemi med seboj ne glede na morebitno zgodovinsko povezanost niso popolnoma prekrivni – med seboj se razlikujejo v konkretnih zakonodajnih rešitvah in načinu uporabe pravnih institutov.

¹⁰ Pavel Apovnik in Ludvik Karničar sta avtorja Slovarja pravnega in ekonomskega jezika (nemško-slovenski del je izšel leta 1989, slovensko-nemški pa leta 1996). Leta 2000 je izšel Pravni slovensko-angleški prevajalski slovar Tomaža Longyke, ki je tudi avtor Slovensko-angleškega pravnega slovarja iz 2001 in soavtor (poleg Nine Nikolić, Zorana Galića in Tomislava Laušina) Hrvaško-slovenskega/angleškega pravnega slovarja iz leta 2003. Leta 2003 je izšel Angleško-slovenski pravni slovar, katerega avtorji so Jože Bajuk, Simona Fajdiga, Primož Longyka in Gorazd Podbevšek, leta 2016 pa Slovensko-albanski pravni slovar Armende Amiti.

¹¹ Angl. *Inter-Active Terminology for Europe*, slv. Interaktivna terminologija za Evropo.

Čeprav področji mednarodnega prava in prava EU nista del slovenskega nacionalnega prava, so avtorji slovarja ocenili, da zaradi celovitega prikaza pojmovnega sistema prava vseeno spadata v PTS. Ker je, kot že omenjeno, jedro slovarja terminologija slovenskega nacionalnega prava, so termini s teh dveh področij sistematično označeni. Enako velja tudi za termine s področja ekonomije v pravu in za tiste s področja medicinskega prava.

PTS je sinhroni terminološki slovar, saj je vanj vključena pravna terminologija po letu 1991. Termini, ki so bili aktualni po letu 1991 in v času izida slovarja niso več aktualni (hkrati pa so avtorji slovarja menili, da je smiselno, da so v slovar kljub temu vključeni), so označeni s časovnim pojasnilom, npr. *do leta 2009*.

V PTS so pravni termini pojasnjeni s terminološkimi definicijami, slovar pa z uporabo kazalk¹² tudi usmerja rabo, s čimer želi prispevati k poenotenju terminologije na področju prava. Slovar vsebuje 10.094 terminov, od tega je 2047 takih, ki usmerjajo na ustreznější termin. Ureditev slovarja v tiskani obliki je abecedna, v elektronski obliki pa je slovar dostopen na spletišču Terminologišče,¹³ ki prek iskalnika omogoča iskanje po različnih kriterijih (po iztočnici, po eni od sestavin iztočnice, po besedi v definiciji itd.). Elektronska oblika slovarja na Terminologišču vsebuje tudi vse ostale metapodatke o slovarju, ki jih najdemo v tiskani obliki (kolofon, uvod, seznam uporabljenih literature itd.). Po slovarju je mogoče iskati tudi prek portala Fran.¹⁴

Terminološki slovarji praviloma vsebujejo samo termine v ožjem smislu, kar pomeni, da v njih ni lastnih imen, tj. imen organizacij, društev, fakultet itd., in to velja tudi za PTS. Zaradi tradicije pravne stroke so v slovar vključeni najpomembnejši latinski termini, natančneje 275 citatnih latinskih terminov (npr. *forum praeventionis*, *iudex inhabilis*, *ius novorum*) in 50 terminov z latinsko sestavino (npr. jamstvo *del credere*, učinek *ex nunc*, dedič *in concreto*).

2.1 Komu je namenjen PTS

Naslovniki terminoloških slovarjev v slovenskem prostoru so tipično strokovnjaki, ki imajo vsaj diplomu svojega strokovnega področja, in študentje stroke, ki jo slovar uslovarja (Žagar Karer – Fajfar 2015: 23). To velja tudi za PTS, ki je primarno namenjen pravnikom različnih profilov – od odvetnikov, sodnikov in tožilcev do tistih, ki so zaposleni v podjetjih, javni upravi itd. Koristen je gotovo tudi za študente prava in sorodnih strok, ki pravne pojme in poimenovanja zanje šele spoznavajo. Terminološki slovar predstavlja prečiščen in neposreden stik z jezikom stroke, ki ga morajo bodoči pravniki obvladati, če se želijo v svoji stroki učinkovito sporazumevati. Ker so pravni pojmi v slovarju predstavljeni sistematično, lahko slovar služi tudi kot študijski pripomoček.

12 Kazalka je v SSKJ2 označena kot termin s področja jezikoslovja in je definirana kot 'beseda, znak, ki opozarja navadno na pogostejšo, nevtralnejšo besedo, obliko'.

13 Dostopno na <<https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/pravni#v>>.

14 Dostopno na <<https://fran.si/>>.

Čeprav so primarni naslovniki PTS pravniki in študenti prava, bodo koristne informacije v njem gotovo našli tudi ostali uporabniki, ki se pri svojem delu občasno srečujejo s pravno terminologijo, npr. prevajalci, lektorji in novinarji. Opozoriti pa je treba, da PTS od uporabnika zahteva vsaj nekaj pravnega predznanja. Prav tako ni namenjen prvemu seznanjanju s stroko ali celo interpretaciji zapletenih obrazložitvev sodb.

2.2 Pojemovni pristop

PTS je nastal v Terminološki sekciji¹⁵ Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, ki terminološke slovarje izdeluje na podlagi pojmovnega pristopa (več o tem v Fajfar – Žagar Karer 2015: 209–216; Fajfar 2013: 97–103; Košmrlj – Levačič 2007: 583–598 itd.). Pojemovni pristop termine obravnava kot poimenovanja za pojme, ki so povezani v pojmovni sistem stroke. Zato je pri terminološkem delu treba upoštevati medsebojna razmerja med pojmi.

Termini v PTS so bili obravnavani znotraj pravnih področij, npr. znotraj civilnega prava, kazenskega prava in ustavnega prava, in ožje znotraj podpodročij, npr. znotraj družinskega prava, kazenskega procesnega prava, prava človekovih pravic. Terminološko delo je potekalo po pojmovnih skupinah, kar pomeni, da so bili skupaj obravnavani npr. termini, ki bi jih lahko združili v pojmovno skupino *dedič* (*nujni dedič*, *dokončni dedič*, *domnevni dedič*, *potencialni dedič*, *zakoniti dedič* itd.). Ker so bili sorodni pojmi obravnavani hkrati, je bilo lažje opisati razlikovalne značilnosti med njimi (npr. *aktivna procesna legitimacija* : *pasivna procesna legitimacija*), kar je bilo koristno tudi pri odpravljanju pojmovnih nedoslednosti.

Pri pojmovnem pristopu je terminološki slovar vedno plod sodelovanja področnih strokovnjakov in terminologov, tj. jezikoslovcev, ki so specializirani za terminologijo in izdelavo terminoloških slovarjev. Področni strokovnjaki na podlagi strokovnih besedil določijo za stroko relevantne termine. Pri izdelavi slovarskih sestavkov za PTS je bila uporabljena in sistematično pregledana relevantna strokovna literatura, torej znanstvene in strokovne monografije, univerzitetni učbeniki, znanstveni in strokovni članki. Prav tako so bila pregledana tudi praktičnostrokovna besedila, npr. zakoni, sodbe. Slovarske rešitve so bile sproti preverjene tudi v sekundarnih virih, tj. v sorodnih terminoloških slovarjih in leksikoni. Smiselno so bili upoštevani vsi dostopni elektronski viri. Za PTS so področni strokovnjaki napisali strokovno ustrezne slovarske definicije, ki so jih dokončno oblikovali skupaj s terminologi, na koncu pa so definicije v slovarju uskladili med različnimi področji in podpodročji prava.

Terminološko delo so vodili in usklajevali terminologi, ki so skrbeli tudi za jezikovno stran terminologije (npr. za jezikovnosistemske ustreznost termina, onaglasitev iztočnic, slovnične podatke, jezikovni pregled definicij), za ustreznost definicij (pomembno je, da so te v skladu s pravili terminološke vede, za strokovno

¹⁵ Do leta 2018 se je imenovala Sekcija za terminološke slovarje.

verodostojnost pa so seveda odgovorni strokovnjaki), za koherentnost terminološkega sistema, ki se kaže v slovarju (npr. usklajenost definicij pri pojmi iz iste pojmovne skupine, urejenost in preglednost sopomenskih razmerij), in za vnos slovarskih sestavkov v specializirani računalniški program SlovarRed 2.1, ki je bil razvit za potrebe Terminološke sekcije.

2.3 Normativnost

Terminološki slovarji imajo poleg osnovne opisovalne vloge pogosto tudi predpisovalno vlogo. Ta se v slovarju kaže predvsem v primerih, ko za en pojem obstaja več terminov. Na ravni terminološkega slovarja se v ta namen pogosto uporabljajo kazalke, ki uporabnika usmerjajo na ustrežnejši termin (več o tem v Jemec Tomazin 2015: 312–313). Kazalke so bile v želji po poenotenju terminologije uporabljene tudi v PTS. Pri normiranju terminov upoštevamo načelo ustaljenosti (praviloma ima prednost termin, ki je v rabi pogostejši), načelo jezikovnosistemske ustreznosti (termin mora biti ustrezen s stališča jezikovnega sistema) in načelo gospodarnosti (prednost imajo krajši termini). Zlasti pri najnovejših terminih je pomembna tudi usklajenost s poimenovalnimi rešitvami v obstoječem poimenovalnem sistemu stroke. Odločitev o tem, kateri termin je v slovarju prikazan kot prednostni, je temeljila na terminološkem dogovoru, ki so ga sprejeli avtorji slovarja.

Za natančno in učinkovito strokovno sporazumevanje je torej bistven terminološki dogovor. Različna poimenovanja istega pojma so lahko vir številnih nespo razumov, kar seveda ovira strokovno sporazumevanje. Seveda pa terminologija nobene stroke, torej niti prava, ni povsem trdno določena, zato se v nekaterih okoliščinah (npr. nova spoznanja v stroki, izrazita uveljavitev ene od sopomenk v rabi) terminološki dogovor lahko tudi spremeni. Normativne rešitve v PTS je zato treba razumeti bolj kot prizadevanje za poenotenje terminologije kot obvezno navodilo.

V nadaljevanju predstavljamo mikrostrukturo PTS, ki določa zgradbo slovarskih sestavkov. Prvine, ki jih vsebujejo slovarski sestavki v PTS, so določene s pojmovnim pristopom, ki pravnikom, ki jim je PTS namenjen v prvi vrsti, pomaga določiti mesto pojma v pojmovnem sistemu slovenskega prava.

3 ZGRADBA SLOVARSKEGA SESTAVKA

V PTS sta dve vrsti slovarskih sestavkov, in sicer polni in kazalčni slovarski sestavek.

3.1 Polni slovarski sestavek

Polni slovarski sestavek v PTS ima iztočnico in definicijo, lahko pa tudi sopomenko.¹⁶ Navedimo primer polnega slovarskega sestavka:

¹⁶ Praviloma imajo slovarji, ki nastajajo v Terminološki sekciji, tudi tujejezične ustreznike, najpogosteje angleške.

pogódba -e ž dvo- ali večstranski pravni posel, ki nastane s soglasjem volj strank in s katerim se ustanovijo, spremenijo ali prenehajo pravna razmerja **S**: kontrákt

Iztočnica je pravni termin, ki je lahko eno- ali večbesedni.¹⁷ Onaglašena je po pravilih Slovenskega pravopisa 2001 in opremljena s podatki o rodilniški končnici, spolu in številu, kadar se termin ne uporablja v ednini. Pri nekaterih iztočnicah je naveden tudi izgovor, in sicer pri krajšavah in citatnih terminih. Slednjim je dodan še podatek o jeziku izvora termina.¹⁸

beneficium ordinis -- -- [beneficium órdinis] (LAT.) → ugóvor vřstnega réda

Iztočnici sledi **definicija**, ki je najpomembnejši del slovarskega sestavka. Njena funkcija je, da pojem umesti v pojmovni sistem, zaradi česar vključuje samo tiste sestavine, po katerih se pojem loči od drugih povezanih pojmov. Definicija se začne z uvrščevalno sestavino, ki ji sledijo razlikovalne sestavine.¹⁹ Navedimo primera sorodnih terminov z isto uvrščevalno sestavino, ki kaže na njuno povezanost, in razlikovalnimi sestavinami, ki kažejo na njuno različnost.

fikсни právni pôsel -ega -ega -sla m pravni posel, pri katerem je izpolnitev obveznosti v določenem roku bistvena sestavina

něfikсни právni pôsel -ega -ega -sla m pravni posel, pri katerem izpolnitev obveznosti v določenem roku ni bistvena sestavina

Definicijo dopolnjujejo **pojasnila**, ki so časovna ali področna. **Časovna pojasnila** opredeljujejo pojem z vidika aktualnosti. Uporabnik iz njih npr. izve, da je bila *delovna knjižica* aktualna do leta 2009, *zajamčena plača* do leta 2013, *uklonilni zapor* do leta 2014, *državno pravobranilstvo* do leta 2017. V nekaterih primerih časovno pojasnilo velja samo za termin, pojem pa je še vedno aktualen, le da se zanj uporablja drugo poimenovanje. To npr. velja za *porodniški dopust*, ki je bil v veljavi do leta 2014, nato pa ga je nadomestil *materinski dopust*.²⁰

Drugi tip pojasnil so **področna pojasnila**, ki posredujejo informacijo o področju oz. podpodročju, na katerem se pojem oz. termin uporablja. Termini s področnimi pojasnili se uvrščajo v štiri skupine. V prvi skupini so termini s področja mednarodnega prava in prava EU, ki so dosledno označeni z ustreznima pojasniloma

17 Vse iztočnice v PTS so besednovrstno samostalniki ali zveze s samostalniškim jedrom, kar je tudi sicer značilno za terminološke slovarje.

18 Prevladujejo citatni latinski termini, redki pa so citatni angleški, francoski in italijanski.

19 Slovarska definicija v nasprotju z opredelitvijo v leksikonu ali enciklopediji sistematično opredeljuje termin glede na druge termine. Več o razlikah med terminološkimi slovarji, leksikoni in enciklopedijami v Žagar Karer 2016: 107–121.

20 Časovno pojasnilo ima v slovarju 95 terminov.

v *mednarodnem pravu* in v *pravu EU*. Ti termini označujejo pojme, ki niso del nacionalnega pravnega sistema v ožjem smislu.

doktrína acte clair -e -- -- [ákt klêr] ž v pravu EU doktrina, po kateri Sodišču EU v predhodno odločanje ni treba predložiti vprašanja glede prava EU, katerega pravilna razlaga je očitna

kónzul -a m v mednarodnem pravu državni organ, ki na določenem območju druge države opravlja določena oblastna dejanja in v mejah pravil mednarodnega prava zastopa interese države pošiljateljice in njenih državljanov

V drugi skupini so termini s področja ekonomije v pravu in termini s področja medicinskega prava, ki prav tako izstopajo glede na jedro pravno terminologijo. Dosledno so označeni s pojasniloma v *ekonomiji* in v *medicinskem pravu*.

zaprto gospodarstvo -ega -a s v ekonomiji narodno gospodarstvo, ki nima stikov z drugimi gospodarstvi, zato mora vse, kar potrebuje, proizvesti samo

zdravniška napáka -e -e ž v medicinskem pravu ravnanje zdravnika v nasprotju s pravili medicinske znanosti in stroke, zaradi česar ne izkaže dolžne skrbnosti in ne prepreči nastanka zdravstvene škode za pacienta

V tretji skupini so termini, ki pojasnila potrebujejo zato, ker iz definicije ni takoj razvidno, na katero področje spadajo. Gre za pojasnila kot npr. v *javnem naročanju*, v *pravdnem postopku*, v *kazenskem postopku*, v *upravnem postopku*.

beséda stránk -e -- ž 1. v pravdnem postopku faza glavne obravnave, v kateri stranke podajo svojo presojo dokazov, izvedenih na glavni obravnavi, razložijo svoje sklepe o dejstvih, pomembnih za odločitev in svojo zaključno pravno oceno 2. v kazenskem procesnem pravu faza glavne obravnave v kazenskem postopku po končanem dokaznem postopku, v katerem stranke, zagovornik in oškodovanec podajo svojo presojo izvedenih dokazov in se izjavijo o dejanskih in drugih vprašanjih, pomembnih za odločitev sodišča

V četrti skupini pa so termini s pojasnilom v *nekaterih pravnih sistemih*.²¹ Ti termini označujejo pojme iz drugih pravnih sistemov, vendar so avtorji slovarja menili, da jih je smiselno vključiti tudi v PTS, ker jih pravniki v času študija spoznajo v okviru primerjalnega prava.

precédens -a m v nekaterih pravnih sistemih sodba višjega ali najvišjega sodišča, ki je zavezujoča za odločanje v kasnejših podobnih primerih

Zadnja sestavina polnega slovarskega sestavka v PTS pa je **sopomenka**. Termin ima lahko eno ali več sopomenk. V PTS je 1066 terminov, ki imajo eno ali več sopomenk, kar je približno 10 % vseh terminov v slovarju. Uvaja jih oznaka S, kot samostojne iztočnice so prikazane v kazalčnih slovarskih sestavkih, ki jih je v PTS 2047, kar predstavlja približno 20 % vseh slovarskih sestavkov.

²¹ S tem pojasnilom je označenih 83 terminov.

3.2 Kazalčni slovarski sestavek

Sopomenskost je pojav, ko se za pojem uporablja več kot en termin. Različni termini za isti pojem v rabi praviloma niso izenačeni. Pravni termini, ki v rabi prevladujejo, so v PTS predstavljeni v polnem slovarskem sestavku, njihove manj uporabljane sopomenke pa v kazalčnem slovarskem sestavku. Navedimo primer: v PTS je *prinósniška obveznica* določena kot prednostni termin, ki ima dve sopomenki, in sicer *imétniška obveznica* in *obveznica na prinósника*.

imétniška obveznica -e -e ž → prinósniška obveznica

obveznica na prinósника -e -- -- ž → prinósniška obveznica

prinósniška obveznica -e -e ž obveznica, na kateri ni zapisano ime upravičene osebe, zaradi česar lahko pravice iz obveznice uveljavlja oseba, ki ima obveznico v posesti **S**: imétniška obveznica, obveznica na prinósника

V okviru kazalčnih slovarskih sestavkov lahko govorimo o normativni funkciji PTS, pri čemer normativnost nima namena prepovedovati določenih terminov, ampak prispevati k bolj poenoteni terminologiji. Normativnost torej priporoča oz. usmerja rabo v primeru, ko uporabnik ne ve, katerega od več terminov za isti pojem uporabiti. Merilo, na katerem normativnost najpogosteje temelji, je pogostost določenega termina.

Poleg manj pogostih terminov za določen pojem so v kazalčnih slovarskih sestavkih prikazani tudi latinski termini. Odločitev je bila sprejeta v kontekstu jezikovnokulturnega načela, po katerem imajo neprevzeti termini prednost pred prevzetimi. Izjema so latinski termini, za katere ni splošno uveljavljenih slovenskih ustreznic.

Posebna skupina poimenovanj, ki so prikazana v kazalčnem slovarskem sestavku, so tudi **krajšave**, ki usmerjajo na svoje razvezave. V polnem slovarskem sestavku jih uvaja oznaka. Krajšave so lahko kratice (*krat.*) ali okrajšave (*okrajš.*).²² Navedimo primera:

DDV -ja [dedevé] m krat. → dávek na dodáno vrédnost

dávek na dodáno vrédnost -vka -- -- m splošni, vsefazni in posredni davek na potrošnje, ki se praviloma izračunava v davčnem obračunu **K**: DDV

d. o. o. -ja [deoó] m okrajš. → družba z omejeno odgovórnostjo

družba z omejeno odgovórnostjo -e -- -- ž gospodarska družba, v kateri je vsak izmed družbenikov udeležen z določenim vložkom in za obveznosti družbe ne odgovarja s svojim premoženjem **K**: d. o. o.

4 ZAKLJUČEK

V prispevku so predstavljeni razvoj slovenske pravne terminologije od začetkov do danes, zasnova PTS in natančneje struktura slovarskega sestavka. Pravna terminologija po letu 1991 tvori razvit in razmeroma stabilen poimenovalni sistem

²² V slovar je vključenih 28 krajšav.

stroke, ki je prikazan v PTS. Ta vsebuje več kot 10.000 iztočnic, pri čemer jih ima sopomenke le dobrih 10 %, okoli 3 % pa je citatnih latinskih terminov in terminov z latinsko sestavino. PTS je izdelan na podlagi pojmovnega pristopa, kar pomeni, da je namenjen predvsem strokovnjaku – pravniku. Pomemben prispevek PTS je terminološki dogovor med različnimi vejami prava, ki se kaže v izbiri prednostnega termina in v natančnejšem opisovanju pojmovnih razlik.

PTS je rezultat sodelovanja pravne in terminološke stroke in prikazuje sistem sodobnega slovenskega prava. Vanj so vključeni tudi relevantni termini mednarodnega prava in prava EU ter izbrani termini drugih pravnih sistemov, ki jih pravniki spoznavajo v okviru primerjalnega prava.

Sodobna slovenska pravna terminologija v primerjavi s pravno terminologijo v drugi polovici 19. in v prvi polovici 20. stoletja ni več pod nenehnim pritiskom iskanja slovenskih poimenovanj za vsako ceno. Hkrati je zelo opazen njen razvoj na področjih, ki so izrazito interdisciplinarna, npr. v medicinskem pravu, ali ki so bolj vpeta v delovanje države in zaradi česar se njihova terminologija pogosteje spreminja, npr. na področju upravnega prava. Upoštevanje razmerij med pojmi v definicijah daje zanesljivo informacijo o pojmovnem sistemu tako pravnim strokovnjakom kot tudi drugim uporabnikom slovarja, npr. novinarjem, prevajalcem, lektorjem. PTS je prvi enojezični terminološki slovar z definicijami, ki celovito predstavlja sodobno pravno terminologijo v slovenskem jeziku, veliko število sodelujočih avtorjev in recenzentov pa mu daje strokovno verodostojnost in zanesljivost.

LITERATURA

- Babnik 1894** = Janko Babnik (ur.), *Nemško-slovenska pravna terminologija*, Dunaj, 1894.
- Fajfar 2013** = Tanja Fajfar, Terminologija in njeno uslovarjanje, v: *Slavistika v regijah – Nova Gorica*, ur. Boža Krakar Vogel, Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, 2013 (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 24), 97–103.
- Fajfar – Žagar Karer 2015** = Tanja Fajfar – Mojca Žagar Karer, Pojmovni pristop k izdelavi terminološkega slovarja, v: *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*, ur. Mojca Smolej, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2015 (Obdobja 34), 209–216 (http://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/11/34_1-Fajfar-Zag-Kar.pdf), dostop 12. 6. 2018.
- Goršič 1920** = France Goršič, Slovenska pravna terminologija, *Slovenski pravnik* 34.5–8 (1920), 153–165.
- Goršič 1921** = France Goršič, Prispevki k naši pravni terminologiji: obstajati, pozivati, ogražati, *Slovenski pravnik* 35.3 (1921), 78–81.
- Jemec Tomazin 2010** = Mateja Jemec Tomazin, *Slovenska pravna terminologija*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2010 (Lingua Slovenica 5).
- Jemec Tomazin 2015** = Mateja Jemec Tomazin, Normativnost terminoloških slovarjev, v: *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*, ur. Mojca Smolej, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2015 (Obdobja 34), 309–315 (http://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/11/34_1-Jemec-Tom.pdf), dostop 12. 6. 2018.
- Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Österreich: deutsch-kroatische, serbische und slovenische Separat-Ausgabe*, Wien, 1853.
- Košmrlj - Levačič 2007** = Borislava Košmrlj - Levačič, O terminih z vidika terminografske prakse, v: *Razvoj slovenskega strokovnega jezika*, ur. Irena Orel, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2007

(Obdobja 24), 583–598 (<http://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/24-KosmrlijLevacic.pdf>), dostop 12. 6. 2018.

Majaron 1890 = Danilo Majaron, K slovenski pravni terminologiji, *Slovenski pravnik* 6.9 (1890), 266–269.

Novak 2006 = Nina Novak, Komentar k vprašalniku o tvorjenju pravniških besedil, *Slavistična revija* 54.1 (2006), 61–73 (https://srl.si/sql_pdf/SRL_2006_1_5.pdf), dostop 12. 6. 2018.

Pavčnik 1997 = Marijan Pavčnik, *Teorija prava*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1997.

PTS = *Pravni terminološki slovar*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2018 (Slovarji).

SSKJ2 = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja, 2014 (www.fran.si), dostop 12. 6. 2018.

Škrubej 2011 = Katja Škrubej, Jezik, viri prava in država v slovenski in evropski pravni zgodovini, v: *Meddisciplinarnost v slovenistiki*, ur. Simona Kranjc, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2011 (Obdobja 30), 469–474 (<http://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/30-Skrubej.pdf>), dostop 12. 6. 2018.

Visković 1989 = Nikola Visković, *Jezik prava*, Zagreb: Naprijed, 1989.

Žagar Karer 2016 = Mojca Žagar Karer, Zakladnice znanja – terminološki slovarji, leksikoni in enciklopedije, v: *Historični seminar* 12, ur. Katarina Šter – Mojca Žagar Karer, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016, 107–121 (http://hs.zrc-sazu.si/Portals/0/sp/hs12/Zagar_Karer.pdf), dostop 12. 6. 2018.

Žagar Karer – Fajfar 2015 = Mojca Žagar Karer – Tanja Fajfar, Strokovnjaki in drugi uporabniki terminologije kot naslovniki terminoloških slovarjev, *Jezikoslovni zapiski* 21.1 (2015), 23–35 (<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-H2Y0J4HW/295c52e1-0a2a-41a0-9272-b4bd02372446/PDF>), dostop 12. 6. 2018.

SUMMARY

Slovenian Legal Terminology and Its Presentation in the *Dictionary of Legal Terminology*

Together with Christian terminology, Slovenian legal terminology is the terminology with the longest tradition in Slovenian. This article describes efforts by legal experts to create a stable terminological system. *Pravni terminološki slovar* (Dictionary of Legal Terminology, 2018) is a result of twelve years of collaboration by a large group of legal experts and linguists. The dictionary is based on the conceptual approach, which means that it is intended for legal experts as its primary users, but at the same time it does not exclude other interested users, such as translators, journalists, and copyeditors. The dictionary contains more than 10,000 entries; 10% of them have synonyms and around 3% of them are Latin terms and terms with a Latin component. Terms that are not directly part of the Slovenian legal system and terms that designate concepts from interdisciplinary fields are systematically marked with field labels in the dictionary, and terms that are no longer part of the legislation in force are marked with temporal labels. An important contribution of the dictionary is terminological agreement among various subfields of law, which resulted in choosing the preferred term and describing conceptual differences in a more precise manner.